

Сардарова Ж.И.¹., Кисметова Г.Н.²., Гауриева Г.М.³., Аубакирова С.С.⁴., Токашова Г.Ж.⁵.

¹Абай атындағы Қазақтың Ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан

²М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті
Орал, Қазақстан

³Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана, Қазақстан

⁴М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті,
Петропавл, Қазақстан

⁵Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті
Ақтау, Қазақстан

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ МЕН ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГТЕРДІҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТІНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДАЙЫНДЫҒЫНЫҢ АЛҒЫШАРТЫ

Аңдатпа

Мақала инклюзивті білім беру мен цифрландыру жағдайында мұғалімдердің кәсіби қызметке психологиялық дайындығының өзекті мәселелеріне арналған. Инклюзивті білім беру идеясының таралуы мұғалімдердің психологиялық дайындығы басты рөл атқаратын, инклюзивті білім беру жағдайында педагогтарды жұмысқа кәсіби даярлау қажеттілігін өзектендіріп отырғандығы баяндалған. Бұған қоса инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге психологиялық дайындық өз кезегінде эмоционалды интеллектіге сүйенетінін атап көрсетіледі. Авторлардың тұжырымдауынша, мұғалімдердің эмоционалды интеллектісін дамыту инклюзивті білім беру жағдайында кәсіби қызметке психологиялық дайындық мәселесін шешуге ғана емес, сонымен қатар ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дидактикалық мүмкіндіктерін игерудегі психологиялық кедергілерді жеңуге, сондай-ақ тез дамып келе жатқан заманауи цифрлық ортаға ауыртпалықсыз бейімделуге көмектеседі. Сол себепті де ол инклюзивті білім беруді цифрландыру жағдайында педагогтерді кәсіби қызметке дайындаудың алғышарты ретінде қарастырылған.

Мақалада эксперименттік жұмыс негізінде жоғары дамыған эмоционалды интеллекті туындаған жүктемелерге (шамадан тыс эмоционалды жүктемелерге) барабар жауап беруге, сондай-ақ оны түзету, алдын алуға мүмкіндік беретіндігі анықталған. Тәжірибелік эксперимент жұмысы барысында эмоционалды жану синдромын анықтауға арналған тест пен Н.Холлдың эмоционалды интеллект деңгейін анықтау диагностикалары қолданылған. Сонымен қатар арнайы ұйымдастырылған арнайы курс пен интербелсенді әдістер мен инновациялық технологиялардың эмоционалды интеллектіні дамытудағы дидактикалық мүмкіндіктері ашылған.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, цифрландыру, кәсіби қызмет, психологиялық дайындық, эмоционалды интеллект

Сардарова Ж.И.¹., Кисметова Г.Н.²., Гауриева Г.М.³., Аубакирова С.С.⁴., Токашова Г.Ж.⁵.

¹Казахский Национальный педагогический университет им. Абая
Алматы, Казахстан

²Западно-Казахстанский университет имени Утемисова

³Евразийский национальный университет имени Л. Гумилева
Астана, Казахстан

⁴Северо-Казахстанский университет имени М. Козыбаева,
Петропавловск, Казахстан

ПРЕДПОСЫЛКИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ ПЕДАГОГОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ЦИФРОВИЗАЦИИ

Аннотация

Статья посвящена актуальным вопросам психологической готовности учителей к профессиональной деятельности в условиях инклюзивного образования и цифровизации. Подчеркивается, что распространение идеи инклюзивного образования актуализирует необходимость профессиональной подготовки педагогов к работе в условиях инклюзивного образования, в котором главную роль играет психологическая подготовка учителей. Кроме того, отмечается, что психологическая подготовка к работе в условиях инклюзивного образования, в свою очередь, опирается на эмоциональный интеллект. По мнению авторов, развитие эмоционального интеллекта педагогов поможет не только решить проблему психологической готовности к профессиональной деятельности в условиях инклюзивного образования, но и преодолеть психологические барьеры в овладении дидактическими возможностями информационно-коммуникационных технологий, а также безболезненно адаптироваться к быстро развивающейся современной цифровой среде.

В статье установлено, что на основе экспериментальной работы высокоразвитый эмоциональный интеллект позволяет адекватно реагировать на возникающие нагрузки (чрезмерные эмоциональные нагрузки), а также корректировать, предотвращать их. В ходе опытно-экспериментальной работы были использованы тест для выявления синдрома эмоционального выгорания и диагностика Н.Холла для определения уровня эмоционального интеллекта. Также раскрыты дидактические возможности специально организованного спецкурса, интерактивных методов и инновационных технологий в развитии эмоционального интеллекта.

Ключевые слова: инклюзивное образование, цифровизация, профессиональная деятельность, психологическая подготовка, эмоциональный интеллект

Sardarova Zh.I¹., Kismetova G.N²., Gauriyeva G. M³., Aubakirova S.S⁴., Tokashova G.Zh⁵

¹Abay Kazakh National Pedagogical University

Almaty, Kazakhstan

²The West Kazakhstan university named after M. Utemisov

Oral, Kazakhstan

³L.N. Gumilyov Eurasian National University

⁴Kozybaev University,

Petropavlovsk, Kazakhstan

⁵Sh.Esenov Caspian state University of technology and engineering

Aktau, Kazakhstan

PREREQUISITES FOR TEACHERS' PSYCHOLOGICAL READINESS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION AND DIGITALIZATION

Abstract

The article is devoted to topical issues of psychological readiness of teachers for professional activity in the conditions of inclusive education and digitalization. It is emphasized that the dissemination of the idea of inclusive education actualizes the need for professional training of teachers to work in inclusive education, in which the main role is played by psychological training of teachers. In addition, it is noted that psychological preparation for work in inclusive education, in turn, relies on emotional intelligence. According to the authors, the development of emotional intelligence of teachers will help not only solve the problem of psychological readiness for professional activity in inclusive

education, but also overcome psychological barriers in mastering the didactic capabilities of information and communication technologies, as well as painlessly adapt to the rapidly developing modern digital environment.

The article establishes that on the basis of experimental work, highly developed emotional intelligence allows to adequately respond to emerging loads (excessive emotional loads), as well as to correct and prevent them. In the course of experimental work, a test was used to identify the syndrome of emotional burnout and the diagnosis of N. Hall to determine the level of emotional intelligence. The didactic possibilities of a specially organized special course, interactive methods and innovative technologies in the development of emotional intelligence are also revealed.

Keywords: inclusion, psychological preparation of emotions, emotional intelligence

КІРІСПЕ

Бүгінгі таңда "Шекарасыз инклюзия" кең таралды, бұл бірлескен оқытуды барлық жерде енгізуді көздейді, алайда оның білім беру процесіне теріс әсері де байқалуда. Инклюзия идеологиясы, бір жағынан, адамның әртүрлілігі мен адамдар арасындағы айырмашылықтардың құндылығын түсіну нәтижесінде қалыптасты. Екінші жағынан, инклюзия ұғымының мазмұнын анықтауға оның сипаттамасында қолданылған категориялық аппарат айтарлықтай әсер етті. Яғни ол «жеке модель» деп белгіленген бұрынғы тәсілге қарағанда инклюзияның «әлеуметтік моделі» атауын алды.

В.А.Бахарев атап өткендей, Батыста да, отандық педагогикада да инклюзия ұғымына нақты біржақты пікір жоқ. Зерттеушілердің бір тобы бұл біртұтас білім беру ортасы деп санаса, басқалары инклюзияны философиялық категория ретінде түсінеді және оның негізі қоғамның әр баланың жеке айырмашылықтарына қарамастан құндылығын мойындауы [1, 23 б.].

Қазіргі уақытта білім берудің цифрлық трансформациясы жүріп жатыр, ол білім беру процесіне, оның барлық жүйесіне автоматтандыру тетіктерін енгізу деп түсініледі.

Білім беруді цифрландырудың мәні бірінші кезекте ақпараттық-коммуникациялық технологияларды еркін меңгерген және үздіксіз білім беруге бағдарланған болашақ мамандарды даярлау үшін негіз құрумен негізделеді. Сондай-ақ, білім берудің қажетті сапасын қамтамасыз етудегі, денсаулығының ерекше мүмкіндіктері бар білім алушыларды инклюзия жағдайында білім беру процесіне біріктірудегі ақпараттық технологиялардың басты ерекшелігі мен маңыздылығын мегерумен сипатталады.

Қазіргі заманғы АКТ ұсынатын мүмкіндіктер қоршаған шындықты білудің, оқушылардың мінез-құлқы мен іс-әрекетін түзетудің, жеке білім беру маршруттарын құрудың және білім беру процесінің барлық субъектілерінің қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, педагогикалық қызметті жүзеге асырудың тәсілдерін қолдану арқылы ЕББҚ балаларға оқытудың жаңа мүмкіндіктерін жасауға мүмкіндік береді [2, 3].

Инклюзия саясаты қоғамға кез келген басқа адамды (басқа нәсіл, дін, мәдениет, ерекше білім беру қажеттілігі бар адам) қосуды қамтамасыз ететін қоғам мен әлеуметтік институттарды өзгерту қажеттілігін насихаттайды. Бұл ретте қоғамның әрбір мүшесінің (даму ерекшеліктері бар адамдарды қоса алғанда) қажеттіліктерін жүзеге асыруға, олардың құқықтарының теңдігін қамтамасыз етуге және т.б. жәрдемдесетін институттардың мәнді түрде өзгерісі жүзеге асады.

МАТЕРИАЛДАР МЕН ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ

Зерттеудің мақсаты - цифрландыру және инклюзивті білім беру жағдайында педагогтардың кәсіби қызметке дайындығының алғышарты ретінде эмоционалды интеллектінің рөлін ашу және эксперимент негізінде оны дамытудың тиімді әдістерін сұрыптау.

Зерттеу әдістері: ғылыми-педагогикалық әдебиеттерге талдау, бақылау, сауалнама, сауалнама, тестілеу, педагогикалық эксперимент. Экспериментке Қазақстанның 225 педагогы қатысты. Холлдың эмоционалды интеллект диагностикасы, сондай-ақ эмоционалды жану синдромын (ЭЖС) анықтау сынағы жүргізілді.

Бүгінгі инклюзивті білім беру жағдайында білім жүйесі кез-келген баланың оған кірігуіне дайын болуы тиіс. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қоғамға интеграциялау идеялары әртүрлі халықаралық ұйымдарда жан-жақты қолдау тапты және әртүрлі заңнамалық құжаттармен расталды [5].

Қазақстан Республикасында әрбір тұлғаның сапалы білім алу құқығын бекітетін заңнамалық база бар:

- ҚР Конституциясы;
- «Бала құқықтары туралы» ҚР Заңы;
- «Білім туралы» ҚР Заңы

Инклюзивті білім беру тек нормативтік шоғырландыру мен ұйымдастырушылық күш-жігерді қажет етпейді, инклюзивті білім беру бүкіл мектеп жүйесінде үлкен өзгерістердің тұтас кешенін қамтиды. Жалпы орта білім беретін мектепті инклюзия үдерісін жүзеге асыруға дайындаудың негізгі және маңызды кезеңі мұғалімдердің кәсіби және адамгершілік көзқарастарын өзгерту кезеңі болып табылады. Мұғалімдерді отандық білім беруде инклюзия идеясын енгізуге дайындау тәжірибесін талдай отырып, біз кәсіби қиындықтардан басқа, мұғалімнің терең психологиялық қиындықтарға тап болатынын аңғара аламыз.

Инклюзия жағдайында мұғалімнің жұмысқа психологиялық дайындығы мәселесі шетелдік зерттеулер үшін де өзекті болып табылады. Норвегиялық ғалым Г.Стангвиктің «Норвегиядағы интеграцияланған оқыту саясаты» мақаласында өз ойын былайша мәлімдейді: «Кәсіби құзыреттілік құндылық қатынастарымен тікелей байланысты. Интеграция білім беру прогресінде маңызды, мәнді, дұрыс және негізделген нәрсені бағалауға мүмкіндік беретін белгілі бір құндылықтар жиынтығына негізделген. Сондықтан білім мен дағдыларды бір жүйеден екінші жүйеге ауыстырудың кез-келген әрекеті, егер бұл жүйелердің негізінде әртүрлі құндылықтар болса, айтарлықтай қиындықтарға тап болады. Интеграция идеясы шынымен «жұмыс істеуі» үшін оның мұғалімдердің санасын игеруі, олардың кәсіби ойлауының ажырамас бөлігі болуы қажет. Бұл өз кезегінде соңғысын өзгерту үшін арнайы күш салу қажеттілігін білдіреді» [4].

Біздің пайымдауымызша, отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеулері, сондай-ақ практик-мұғалімдердің тәжірибесі дәлелдегендей, рухани қасиеттер мен құндылық бағдарын қалыптастырумен тең. Бұған қоса, қазақстандық философ Д.К.Кшибекова ұлттық сипаты жоғары адамгершілікті және рухани бай деп санауға толық негіз береді [5-7].

Қазіргі тәжірибе көрсеткендей, инклюзия тәжірибесі қорытындысында жаңа міндет, яғни инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеу үшін жоғары білікті мамандарды даярлау талабының жоғарлығын көздейді.

Бүгінгі ақпараттық және инклюзивті қоғам білім беру білімі мен дағдылары жоғары, шығармашылық әлеуеті жоғары, бәсекеге қабілетті мамандарды даярлауды талап етіп отыр. Мұғалімнің әр оқушымен жағымды да тиімді қарым-қатынас құра білуі, әр тұлғаны сезіне білуге деген ұмтылысы кәсіби табыстың негізі болып табылады. Сол себепті де болашақ мұғалімдерді инклюзивті білім беру жағдайында жұмысқа дайындаудың маңызды факторы – бұл психологиялық дайындық.

Тәжірибе көрсеткендей, тұлғаның дамуы, кәсіби салада өзін-өзі жүзеге асыруы оның өмірлік тәжірибесіне, біліміне, дағды-қабілеттеріне ғана емес, сонымен қатар эмоционалды құзыреттілік деңгейін мен кәсіби қызметіне деген психологиялық дайындығына да тікелей байланысты [7]. Дайындық -бұл білім беру принциптерін іске асыруға жеке бағытталуымен сипатталатын тұлғаның тұрақты қасиеті.

Бір топ ғалымдар [8, 9, 108-бет], интуиция мен эмоция «шешім туралы алдын-ала болжау» түріндегі қажеттілік, ол бейсаналық болжамды қанағаттандыру ретінде қызмет етеді деп есептейді. Бұл ережелер білім берудегі түйсіктің ең үлкен рөлі мен маңыздылығын растайды. Әр түрлі себептермен тұлғаның көпшіліктің өзін қабылдамауын сезуі оған әрқашан өте ауыр тиеді және олар үшін төзімсіз құбылыс болып есептеледі.

Мұғалімнің барлық жағынан қауіпсіз ішкі өмір салтын қалыптастыруды басқара алмауы, қолайлы эмоционалды ахуал құра алмауы, әр баланың жүрегіне жол таба алмаушылық - бұл кәсіби жетілмегендіктің факторы болып табылады. Бүгінгі күні бұл құбылысты жоюда және мектепте үйлесімді білімі ортасын құруда мұғалімнің эмоционалды интеллектісі мен құзыреттілігі маңызды рөл атқарады [10].

Балалар мен ересектердің эмоционалды интеллектісін дамыту – бұл қоғамды сауықтыруға, мектеп пен отбасының психологиялық қауіпсіз әлеуметтік кеңістігін құруға елеулі үлес қосумен теңестіре аламыз. Эмоционалды интеллектісі жоғары дамыған педагог сыныпта мінсіз сипатта жұмыс істеуге икемді келеді. Ең алдымен, психологиялық қолайлы жағдай тудырып, әркімнің, соның ішінде өзінің қауіпсіздігін қамтамасыз ете алады.

«Эмоционалды интеллект-бұл өз сезімдерін, басқалардың эмоционалды күйлерін түсіну, оларды дұрыс бағалау, эмоцияларын бақылау және олардың мінез-құлқын басқару үшін оларды

сындарлы түрде сезіну қабілеті. Бұны Т.Шрайвер: «Өсіп келе жатқан толқын барлық қайықтарды көтерумен теңестіреді». Осыған орай, "Эмоцияларды тану, осы жағдайда не болып жатқанын түсіну дағдылары проблемалары бар балаларға ғана емес, жалпы балаларға да пайдалы болуы мүмкін; бұл өмірге аса қажетті вакцина» - деп түйіндейді [11, б.41].

Инклюзивті білім беру идеясының таралуы педагогтардың психологиялық дайындығы басты рөл атқаруда, оларды кәсіби жұмысқа даярлау қажеттілігін өзектендіреді. Инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеудегі психологиялық дайындық өз кезегінде инклюзивті білім берудегі мұғалімнің эмоционалды интеллектісіне сүйенеді. Осыған байланысты инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға қабілетті заманауи педагогтарды даярлау аса маңызды мәселе.

Инклюзивті білім беру жағдайында болашақ педагогтардың эмоционалды интеллектісін дамытудың қажеттілігі мен маңыздылығын біз келесі белгілермен негіздей аламыз:

Біріншіден, эмоционалды интеллект - бұл үшінші мыңжылдықтың тенденцияларының бірі, жеке адамның өмірі мен іс-әрекетінің сәттілігінің алғышарты.

Екіншіден, эмоционалды интеллект әлемдік білім беру кеңістігіндегі өзгерістерге сәйкес келетін жаңалықтарды қабылдау мен оған бейімделуге қажетті кәсіби құзыреттіліктің негізгі құрамдас бөлігі.

Үшіншіден, эмоционалды интеллектінің өзектілігі жұмыс берушілердің сұраныстарымен расталады. Өйткені түлектің теориялық білімі жеткіліксіз, олар үшін "ақылды" және "білімді" маманмен қатар олардың ұжымға тез кірігіп кететін және тез өзгермелі қоғам сұранысына сай жаңа білім мен дағдыларды меңгеруге икемді, құзыретті маман басым мәнге ие.

Төртіншіден, ЭБДҰ жобасындағы құзыреттілік болжамына сәйкес, 2030 құзыреттілік құрылымына когнитивтік дағдылардан басқа әлеуметтік және эмоционалдық дағдылар енгізілген.

Француз психологы Изабель Филлиозе эмоциялар туралы қарапайым мәліметтерді төмендегіше қорытындылайды [12]:

- Эмоциялар біздің денемізге өзгеріс енгізеді: сыртқы және ішкі;
- Эмоциялар пайдалы, бейімделуге, әртүрлі жағдайларда дұрыс әрекет етуге көмектеседі;
- Эмоциялар әмбебап;
- Эмоцияларды білдіру арқылы біз денеміздегі қысылысты босата аламыз;
- Эмоцияны басып тастау пайдасыз, ерте ме, кеш пе ол көрініс табады;
- Эмоцияларды сөзбен сипаттау оларды басқаруға көмектеседі.

Біздің ойымызша, автордың балаларға арналған «эмоциялар компасы» кітабы ерекше қызығушылық тудырады. Автор балалардың эмоционалды интеллектісін дамыту үшін оларды негізгі эмоциялар тізімімен таныстыру, адамның бүкіл денесі енетін нейрондар арқылы импульстарды шығару механизмін түсіндіру қажет екенін баяндайды. Мысалы, ми шамамен 100 миллиард нейроннан, жүрек 40 мың нейроннан және ішек шамамен 500 миллион нейроннан тұратындығын дәлелдейді. Нейрондардың реакциясы эмоционалды процестер арқылы көрініс табады, өйткені эмоция негізінен адамның энергиясы болып табылады. Сондықтан эмоционалды интеллектінің дамуы адамның эмоционалды энергиясын реттеумен байланысты [12].

«Эмоционалды интеллект» ұғымының көптеген анықтамалары бар. «Интеллект» пен «эмоция» ұғымдарының үйлесімі ғылыми қоғамдастықта көптеген пікірталастарға ие. Кейбір авторлардың пікірінше, біріншіден, оны «интеллект» ұғымымен тең қолдану жаңылыстыратын метафора деп және оны «құзыреттілік» ұғымымен ауыстыру керек деп тапса, екіншіден, интеллект қабілет ретінде анықталады, бірақ эмоцияларға қатысты бірегей қабілеттер жоқ. Егер біз мұғалім үшін эмоционалды интеллектінің маңыздылығын қарастыратын болсақ, онда жоғары эмоционалды интеллект табысты мұғалім қызметінің көрсеткіші бола алады деп айта аламыз.

Жалпы адам өзінің ойлауын қолдана отырып, өзінің эмоцияларына әсер ете алады, оларға үстемдік ете алады, жағымсыз эмоцияларды жағымды эмоцияларға аудара алады. Бұл эмоционалды және психикалық саланың бір-бірімен өте байланысты екенін дәлелдейді. Осыған байланысты эмоционалды интеллект тұжырымдамасы өте қисынды-ол эмоциялар мен интеллект синтезі, ажырамас ұғымдар ретінде пайда болды. Бұл тұжырымдама әсіресе білім беру ортасы үшін маңызды және қызықты болуы мүмкін. Ол білім алушылардың стандартты

білім жиынтығына ие және негізінен бірдей когнитивтік қабілеттерге ие бола отырып, оқу үлгерімінің әртүрлі деңгейіне ие екендігін түсіндіре алады.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУ

Зерттелетін мәселе бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмыс 2019 жылдан 2022 жылға дейін ҚР Білім беру жүйесінің басшы және ғылыми-педагогикалық қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың республикалық институтының базасында жүргізілді. Экспериментке Алматы, Атырау, Қарағанды, Ақтөбе облыстарының мұғалімдері мен директорлардың оқу-әдістемелік жұмысы жөніндегі орынбасарлары қатысты, барлығы 225 педагог қамтылды.

Практикалық зерттеу үш кезеңде жүргізілді. Эксперименттің бірінші кезеңінде бақылау, әңгімелесу, сауалнама, сауалнама көмегімен зерттелетін мәселенің қазіргі жағдайын анықтау бойынша жұмыс жүргізілді. Алғашқы анықтау эксперименті кезінде педагогтардың эмоционалды жану синдромын (ЭЖС) тестілеу нәтижесі педагогтардың 55% -ы эмоциялық жану синдромының деңгейі төмен деңгейін, 33% - ы- орташа деңгейді және 12% - ы- жоғары деңгейді көрсетті. Сондай-ақ мұғалімдердің эмоционалды интеллектінің даму деңгейін анықтау үшін Н.Холлдың эмоционалды интеллект деңгейін анықтауға арналған тест қолданылды. Диагностика нәтижесінде мұғалімдерде эмоционалды интеллекттің келесі деңгейлерді анықтады: төмен деңгей -26 % , орташа деңгей-52 % , жоғары деңгей -22%. Бес компонентті бағалау нәтижелері бойынша мұғалімдердің көпшілігінде жағымды және жағымсыз қасиеттерді біріктіретін эмпатияның басымдылығын айқындады.

Екі диагностиканы қамтыған анықтау эксперименті кезеңінде алынған мәліметтер педагогтарға жағымды көзқарас пен қызығушылықты тудырумен қатар, эмоционалды интеллектіні дамыту бойынша жүйелі жұмыстың қажеттілігі мен маңыздылығын дәлелдеді. Соның нәтижесінде «Цифрландыру және инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімдердің эмоционалды интеллектісін дамыту теориясы мен практикасы» атты курс жасакталды.

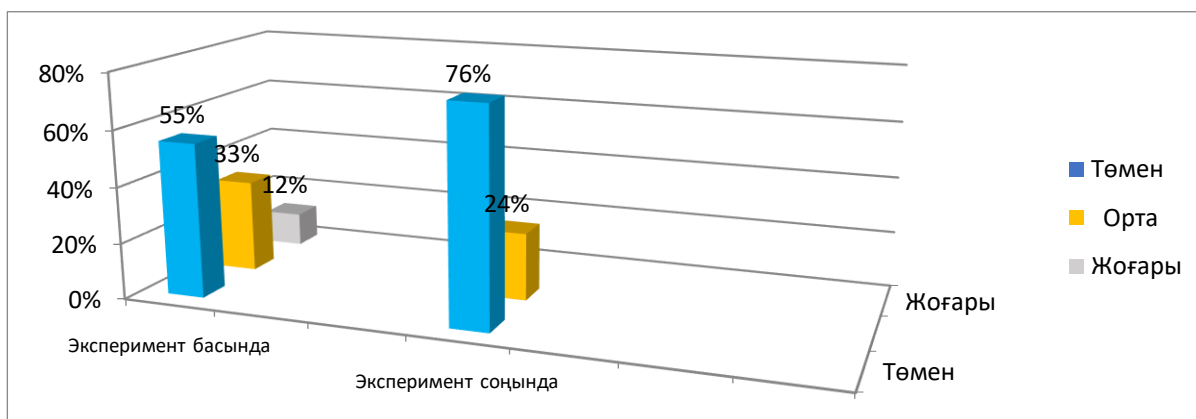
Бұл курс келесі модульдерден тұрды:

- 1-Модуль «Эмоционалды интеллектіні дамытудың психологиялық-педагогикалық негіздері»
- 2-Модуль «Цифрландыру және инклюзивті білім беру жағдайында педагогтердің эмоционалды интеллектісін дамыту бойынша жұмысты басқару және ұйымдастыру»
- 3-Модуль «Мұғалімдердің эмоционалды құзыреттілігін дамыту үшін АКТ қолдану»

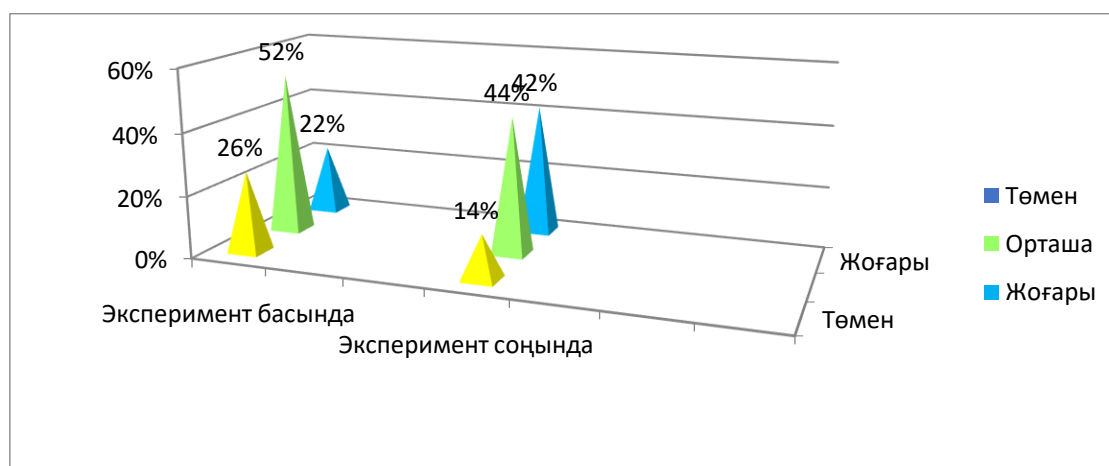
Қалыптастыру эксперименті кезеңінде осы модуль шеңберінде материалды тиімді меңгеруге көмектесетін интербелсенді әдістер мен технологияларға құрылды: тренинг, коучинг, іскерлік ойын, фишбоун, кейс-стади және т.б.; инновациялық технологиялар (сыни ойлау технологиясы, Эдвард Бононың Алты ойлау шляпасы технологиясы, ынтымақтастық технологиясы, жобалық оқыту технологиясы, пікірталас технологиясы және т. б.).

Қорытынды кезеңде тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың нәтижелері талданды, курс бағдарламасы бойынша түзету жүргізілді, педагогтардың қорытынды диагностикасы жүргізілді. Сонымен қатар, педагогтарға арналған «эмоционалды интеллектті дамытудың әдістері мен әдістемесі» оқу-әдістемелік құралы әзірленді.

Зерттеу нәтижелерін талқылау және қорыту барысы педагогтардың осы курст шеңберінде өз эмоцияларын және айналасындағыларды егжей-тегжейлі тану және басқару дағдыларын меңгеріп, жаттыққандарын тұжырымдады. Бұл өз кезегінде, осы курстың тиімділігін дәлелдейді. Мысалы, педагог С. өзін-өзі басқаруға, эмоциядан туындайтын жағдайды түсініп, оны басқара алу қабілетін дамытып, өзіне сенімді бола бастағанын баяндады. Әсіресе, өзін-өзі бақылау дағдылары мен біліктеріне құрылған ерекше тәртіп ережесін түсінгендігін ашып айтты. Сондай-ақ, қатысушы Л. әркім қиындыққа тап болған кезде сабырлы бола алмайтынын байқады. Тек өздерін тез жинап, сабырлы ұстатандар, яғни сезімдер мен уайымдардан шығар, ақылмен шешуге, нақты түсіністікке ауысу ғана нәтиже беретіндігін сезінгендігін ортаға салды. Жалпы айтқанда, эмоционалды интеллектіні дамыту бойынша мазмұнды, жүйелі жұмыс нәтижесінде өз нәтижелерін берді. Алынған нәтижелер диаграммалар түрінде берілген (сурет 1, сурет 2).

Сурет 1- Эмоционалды жану синдромын диагностикасы (ЭЖС)

Сурет 2- Холлдың эмоционалды интеллект диагностикасы

Суреттен көріп отырғанымыздай, тәжірибелік жұмыстың оң нәтижелері, оң динамика байқалады, ол өз кезегінде қолданылатын интерактивті әдістердің, инновациялық технологиялардың, эмоционалды интеллектті дамытуға арналған курс бағдарламасының тиімділігін дәлелдейді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Тәжірибе көрсеткендей, эмоционалды интеллектісі дамыған адамдар басқаларға ашық бола алады, тек өз эмоцияларын ғана емес, басқалардың эмоцияларын да дұрыс тануға және түсіндіруге қабілетті келеді. Ең бастысы, адамның өз эмоцияларын бақылаудың жоғары деңгейіне ие болуы өте маңызды. Өйткені ол тұлғаның табыстылық дәрежесіндегі айырмашылығын анықтайды, бұл білім алушылардың оларға, олардың мінез-құлқына еліктеуге деген ұмтылысында көрінуі мүмкін. Дамыған эмоционалды интеллектісі бар педагогтар өз білім алушыларының эмоционалды жағдайындағы шамалы өзгерістерді байқай алады. Соның нәтижесінде егер білім алушы аудиториядағы топтық жұмыста өзін жайсыз және ыңғайсыз сезінсе, ол оған тиімді әсер ете отырып, ортаға сәтті кіріктіре алады. Мұны әлеуметтік ортада өзара әрекеттесу деңгейі жоғары дамыған, жоғары эмоционалды интеллектіге жеке тұлғалар жүзеге асыра алатындығын зерттеулер көрсетіп отыр.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, педагогтардың эмоционалды интеллектісін дамыту инклюзивті білім беру жағдайында олардың кәсіби қызметке және өзгеріске тез бейімделуге көмектеседі деп нақты тұжырымдаймыз..

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Бахарев А.В. Развитие инклюзивных практик в истории современного Российского образования. - Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук, Москва, 2018 г. -С. 157.
2. Рахматуллина Э.Д. Использование информационных технологий в инклюзивном образовании // Образование и воспитание, -2020 N3. -С.82-84.
3. Kariyev A.D., Kodoeva A.C. The Formation of the student,s objectivity in the university educational procees the use of electronic educational resources. Journal for educators, Teachers and Trainers. 01 August,-2020. Vol.11 (1), 13-18

4. Sardarova Zh., Abildina S. K. Features of the work organization at the main stages on the project in the primary classes” Revista on line de Política e Gestão Educacional, Araraguara, v.25.n.esp 2.p.828-841, maio, 2021.
5. Организация обучения детей с особыми образовательными потребностями по 8 категориям в условиях инклюзивного образования. Методические рекомендации.– Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. – 64 с.
6. Психолого-педагогическое сопровождение и оказание поддержки учащимся с особыми образовательными потребностями в школах на краткосрочной, среднесрочной и долгосрочной основе. Методические рекомендации.- Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2015.- 82 с.
7. Оралканова И.А. Формирование готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования: дис. ... докт. философии (PhD): 6D010300. – Алматы: КазНПУ имени Абая, 2014. – 181 с
8. Li Yelena, Yeskendirova Aishahan. Psychological features of decision-making policy in a conflict situation among university employees. International Journal Of Psychology Social Psychologu.-Vol.51,Issue S1, July.2016. Стр.76-76.
9. Li Alexina, Kudabayeva Gulmira.Socio- psychological profile of a person exposed to suicidal behavior. International Journal Of Psychology Social Psychologu.-ol.51,Issue S1, July2016.Стр.1086-1086.
10. А.К.Мынбаева, З.М.Садуакасова. Искусство преподавания: концепции и инновационные методы обучения. Учебное пособие, Алматы, 2013. -226 стр.
11. А.М.Ким, Н.Н.Хон, А.Т.Садыкова, Ж.К.Айдосова, А.В.Ли, Д.Б.Ахметова «Диагностика и развитие эмоционального интеллекта» Алматы:Қазақ университеті, 2016№ -182 с.
12. Фильоза И., Лимузен В., Вийе Э. Компас Эмоций. – М.: Clever, 2019. – С.112

References

1. Baharev A.V. Razvitie inklyuzivnyh praktik v istorii sovremennogo Rossijskogo obrazovani. - Dissertaciya na soiskanie uchenoj stepeni kandidata pedagogicheskikh nauk, Moskva, 2018 g. -S. 157.
2. Rahmatullina E.D. Ispol'zovanie informacionnyh tekhnologij v inklyuzivnom obrazovanii\| Obrazovanie i vospitanie,-2020 N3. -С.82-84.
3. Kariyev A.D., Kodoeva A.C. The Formation of the student,s objectivity in the university educational procees the use of electronic educational resources. Journal for educators, Teachers and Trainers. 01 August,-2020. Vol.11 (1), 13-18
4. Sardarova Zh., Abildina S. K. Features of the work organization at the main stages on the project in the primary classes” Revista on line de Política e Gestão Educacional, Araraguara, v.25.n.esp 2.p.828-841, maio, 2021.
5. Organizaciya obucheniya detej s osobymi obrazovatel'nymi potrebnostyami po 8 kategoriyam v usloviyah inklyuzivnogo obrazovaniya. Metodicheskie rekomendacii.– Astana: NAO imeni I. Altynsarina, 2016. – 64 s.
6. Psihologo-pedagogicheskoe soprovozhdenie i okazanie podderzhki uchashchimsya s osobymi obrazovatel'nymi potrebnostyami v shkolah na kratkosrochnoj, srednesrochnoj i dolgosrochnoj osnove. Metodicheskie rekomendacii.- Astana: NAO imeni I. Altynsarina, 2015.- 82 s.
7. Oralkanova I.A. Formirovanie gotovnosti uchitelej nachal'nyh klassov k rabote v usloviyah inklyuzivnogo obrazovaniya: dis. ... dokt. filosofii (PhD): 6D010300. – Алматы: КазНПУ имени Абая, 2014. – 181 с
8. Li Yelena, Yeskendirova Aishahan. Psychological features of decision-making policy in a conflict situation among university employees. International Journal Of Psychology Social Psychologu.-Vol.51,Issue S1, July.2016. Str.76-76.
9. Li Alexina, Kudabayeva Gulmira. Socio- psychological profile of a person exposed to suicidal behavior. International Journal Of Psychology Social Psychologu.-ol.51,Issue S1, July2016.Str.1086-1086.
10. А.К.Мынбаева, З.М.Садуакасова. Искусство преподавания: концепции и инновационные методы обучения. Учебное пособие, Алматы, 2013. -226 стр.
11. А.М.Ким, Н.Н.Хон, А.Т.Садыкова, Ж.К.Айдосова, А.В.Ли, Д.Б.Ахметова «Диагностика и развитие эмоционального интеллекта» Алматы:Қазақ университеті, 2016№ -182 с.
12. Фильоза И., Лимузен В., Вийе Э. Компас Эмоций. – М.: Clever, 2019. – С.112